

فصلنامه
مدیریت در اسلام
سال یازدهم، بهار و
تابستان 1395،
شماره 28-29

مدیریت اقتصادی خانواده (راهکارهایی جهت مدیریت بهتر اقتصاد خانواده)

محمدحسن زارع*

چکیده

آنچه اقتصاد خانواده را منحصر به فرد می کند وجود ارتباطات درونی بین نقش های شغلی و خانوادگی است. با این وجود نباید فعالیت های اقتصاد خانواده را شوخی و سرگرمی دانست بلکه باید با جدیت و برنامه ریزی دقیق آنها را پیگیری کرد. این بدان معناست که تمام اعضای خانواده موظف اند از سیاست های اقتصادی خانواده در جهت پیشبرد اهداف آن تبعیت کنند. مدیریت اقتصادی خانواده در شرایط عادی باید بر اساس میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه ها تنظیم شود. همان طور که در خانواده، والدین باید مدیریت عاطفی، روانی و اجتماعی را اعمال کنند، در بحث هزینه کردن و ایجاد تعادل بین دخل و خرج نیز نیاز به مدیریت است.

کلیدواژه‌ها: مدیریت، اقتصاد، خانواده

در این مقاله در مورد مسائلی از قبیل: اصول مدیریت اقتصاد خانواده، چستی مدیریت اقتصاد خانواده، منشأ مدیریت اقتصاد خانواده و نگاه اسلام به مدیریت اقتصادی خانواده نمی پردازد. پیشینه مباحث اقتصادی خانواده برمی گردد به زمانی که خانواده تشکیل شد اما در زمان ارسطو در علوم مطرح شد که ارسطو در تقسیم بندی حکمت عملی، علم تدبیر منزل را هم آورده است.¹ تدبیر منزل، از اقسام حکمت عملی در فلسفه مشاء است که موضوع آن نحوه اداره منزل و مشارکت مرد، زن، فرزندان و بندگان و خدمتکاران برای تنظیم امور منزل است.²

تعریف مدیریت

مدیریت فرآیند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می گیرد.³

مدیریت چهار اصل اولی دارد برنامه ریزی - سازماندهی - نظارت - رهبری می توان مقاله را بصورت چهار بخش مجزا بدین صورت آورد: اقتصاد خانواده را چگونه برنامه ریزی کنیم؟، چگونه سازماندهی کنیم؟، چگونه نظارت کنیم؟ و چگونه هدایت کند؟ ما برای اینکه از حالت خشک مباحث مدیریتی بیرون بیاییم و بصورت لطیف هم مباحث کاربردی و هم مباحث علمی آکادمیک را در کنار هم بیاوریم؛ از چارچوب فوق الذکر چشم پوشی کرده و مباحث را بصورت تلفیقی بیان می کنیم.

1. حکمای متأخر یونان، تدبیر منزل را دومین قسم از اقسام سه گانه حکمت عملی، به همراه تهذیب اخلاق (قسم اول) و سیاست مدن (قسم سوم)، برشمرده اند. این تقسیم بندی، که در اساس ارسطویی است، در بحث تقسیم بندی علوم در بسیاری از متون فلسفی متأخر یونانی و سریانی آمده و به متون اسلامی وارد شده است. (<http://wikifeqh.ir>)
2. ابن سینا، دانش نامه علائی، ج 1، ص 68-69، چاپ احمد خراسانی، تهران 1360 ش.
3. رضاییان، اصول مدیریت.

تعریف اقتصاد¹

یکی از معانی اقتصاد در لغت، میانه روی و پرهیز از افراط و تفریط در هر کاری است. در آیه «و اقصد فی مشیک»² نیز به همین معنی آمده است. مقصود ما از معنای اقتصاد در این مقاله میانه روی و پرهیز از افراط و تفریط در مسائل مالی خانواده است.

تعریف خانواده

خانواده به مفهوم محدود آن عبارتست از یک واحد اجتماعی، ناشی از ازدواج یک زن و یک مرد که فرزندان پدید آمده از آنها؛ آن را تکمیل می کنند. تعریف دیگری خانواده را شامل مجموعه ای از افراد می داند که با هدف و منافع مشترک زیر سقفی گرد هم می آیند.³ مقصود ما از خانواده در این نوشتار خانواده گسترده است یعنی پدر، مادر، پدر بزرگ، مادر بزرگ، فرزندان، نوه ها، برادران و خواهران. مشرب دین مبین اسلام در مورد خانواده بیشتر همین معنا را نشان می دهد.⁴

1. واژه اقتصاد (به انگلیسی: economy) از واژه οἰκονομία (اِیکِنَمِیا) در زبان یونان باستان گرفته شده که خود از ترکیب دو کلمه οἶκος (اِیکُس به معنای خانواده) و νόμος (نَمُس به معنای روش یا قانون) حاصل شده است. این دو کلمه روی هم معنای «قواعد خانه (خانوار)» را می دهند. (↑ Harper, Douglas (November 2001). "Online Etymology Dictionary – Economy". Retrieved October 27, 200

این به احتمال زیاد همان تدبیر منزل است که یکی از اجزاء فلسفه (حکمت) عملی در یونان باستان بوده است)

2. وَ اقْصِدْ فِی مَشِیْکَ وَ اغْضُضْ مِنْ صَوِّکَ اِنَّ اَنْکَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِیْرِ. 19. لقمان
/http://imamalicenter.se/fa/content

4. حدیثی که از پیامبر اسلام نقل شده که: «صَلِّ الرَّحْمَ تَعْمَرُ الدِّیَارَ وَ تَزِیْدُ فِی الْاَعْمَارِ وَ اِنْ کَانَ اَهْلُهَا غَیْرَ اَخِیْرٍ». یعنی پیوند با خویشان، شهرها را آباد می کند و بر عمرها می افزاید. اگر چه انجام دهندگان آن از نیکان هم نباشند. (سفینه البحار، ماده رحم). معنای واژه «صله»:

صله واژه ای عربی است که در کتب لغت برای آن دهها معنی ذکر کرده اند از جمله به معنی پیوستن، پیوند و برقراری خویشی است.

برخی گفته اند: حقیقت صلّه، مهربانی و لطف و رحمت است. یا آن که خویشان را در ثروت و رفاه خود شریک گرداند. در میان مردم عرب، زمانی که کسی بخواهد بگوید، مردی بر مرد دیگر احسان کرد و مال یا چیزی به او هدیه داد، می گویند: فلانی به وسیله مالی که بخشیده است، (و صلّه کرده) خود را به فلانی وصل نموده است.

معنای واژه «رحم»:

چگونگی مدیریت اقتصادی خانواده

اما هنر اقتصاد خانواده که به معنی برقراری تعادل میان منابع محدود درآمدی و مخارج است به چه نحوه قابل دسترسی است؟

ما در طول زندگی کالاهای متعددی مصرف می‌کنیم برخی از آنها مثل غذا، خوراک و مسکن جزء کالاهای اساسی به حساب می‌آیند و برخی مثل سفر، تفریحات و تجملات جز کالاهای لوکس مصرفی ماست.

اما برای بهبود وضعیت مخارج و مصارفمان چه کارهایی می‌توانیم انجام دهیم و آیا اصولاً اقتصاد خانواده¹ علمی قابل فراگیری است یا امری ذاتی است که از عهده ما خارج است؟ اقتصاد خانواده² یکی از شاخه‌های علم اقتصاد است که سالهاست در بسیاری از دانشگاه‌های معتبر دنیا تدریس می‌شود و برای کسب موفقیت در اداره امور خانواده لازم است که با برخی از

واژه «رحم و ارحام» در اصل، برگرفته از همان رَحِم است که جایگاه رشد جنین است. ارحام و به تعبیر دیگر «ذوالقربی» به تمام افرادی گفته می‌شود که از راه تولد با انسان نسبتی پیدا می‌کنند و منحصر به افرادی نیست که نمی‌شود با آنان ازدواج کرد (مثل عمه، خاله، خواهر).

بنابراین، صله رحم، به معنای مهربانی و رسیدگی نسبت به خویشان و نزدیکانی است که از حقوق بیشتری نسبت به دیگران برخوردارند. به همین سبب در فقه به ارحام و خویشان نسبی توجه زیادی مبذول شده است. و در مواردی که انسان حقوق مالی (نذر، صدقه، زکات و...) به عهده دارد، اگر میان بستگان وی، افراد نیازمندی وجود داشته باشند، باید آنها را بر دیگران مقدم بدارد. و از آنجا که این گونه امور، از مسایل فطری و سنن اجتماعی است، اسلام بر آن تأکید دارد. تا آنجا که قرآن کمک به بستگان را جزء حقوق مالی ثروتمندان محسوب می‌دارد. و از آنجا که سخن از کمک به اقوام و خویشان به میان آمده، آن را به عنوان یک حق واجب ذکر کرده است. باید دانست که، صله رحم تنها در دید و بازدید، خلاصه نمی‌شود، بلکه باید بر پیوند خویشاوندی با مهر و محبت و صفا و صمیمیت، باقی ماند. برخی از علما دین کمک مالی هنگام نیاز به ارحام را جزء صله ارحام می‌دانند.

1. می‌توان گفت که اقتصاد خانواده علم تدبیر منزل، اداره‌ی منابع مالی خانواده، و برقراری تعادل دخل و خرج در خانواده است. (<http://www.jamnews.ir/TextVersionDetail/120142>)

2. اقتصاد خانواده به بررسی جوانب مختلف چرخه "عمر خانواده" می‌پردازد. چرخه عمر خانواده از زمان ازدواج تا زمان مرگ یا طلاق است. استراتژی کلی در مطالعه این شاخه از علم، استفاده از روش‌های اقتصادی برای تجزیه و تحلیل انتخاب‌های مردان و زنان در امور هم چون شکل گیری، تداوم و انحلال خانواده است.

اقتصاددان‌ها تلاش می‌کنند تا نحوه تصمیم‌گیری مردم را از زمان ازدواج تا زایمان و طلاق به عنوان نتیجه مقایسه سود حاشیه‌ای و هزینه حاشیه‌ای آحاد اقتصادی درک کنند.

یکی از اتفاقات مهم در اقتصاد پایان قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم، گسترش تجزیه و تحلیل اقتصادی پیرامون موضوعاتی بود که به طور سنتی در محدوده اقتصاد در نظر گرفته نمی‌شد. کتاب‌هایی مانند فریکونومیک این کاربرد جدید اقتصاد را نشان می‌دهند، موفقیت این کتاب‌ها در کسب محبوبیت بین مخاطبین نشان می‌دهد که تقاضا برای استفاده از اقتصاد در زمینه روشن کردن بسیاری از مسائل اجتماعی وجود دارد. یکی از اولین نهادهای اجتماعی که شخصی به نام گری بکر در این روش مطرح کرد خانواده بود. سی سال پیش، گری بکر نظریه بازار ازدواج را مطرح کرد. این نظریه در

اصول این علم آشنا شویم . اما بخشی از فراگیری هنر اقتصاد خانواده در اجتماع و در برخورد با مردم حاصل می شود.

بر اساس یافته های متخصصین بانک مرکزی مردم استان های آذری زبان کشور تعادل بیشتری بین هزینه ها و درآمدهایشان برقرار می کنند و در مقابل مردم نواحی شمال کشور که به دست ودلبازی مشهور هستند بعضا درآمد های ماه های آینده خود را هم صرف مخارج امروزشان می کنند. بنابر این اقتصاد خانواده کلیه رفتارهای روزانه افراد را شامل می شود و طبعا محیط زیست و شرایط اقلیمی زندگی فرد هم بر تصمیمات اقتصادی او تاثیر گزار خواهد بود.

مدیریت حرف اول را می زند

اقتصاد خانواده تنها محدود به خانواده های مرفه و ثروتمند نیست. این علم برای اقشار کم درآمد که اتفاقا دخل و خرجشان هم خوانی ندارد کاربرد های بیشتری خواهد داشت. از نکات قابل توجه در اقتصاد خانواده این است که افزایش درآمد به معنی بهبود معاش خانواده نیست بلکه افزایش درآمد افزایش هزینه ها را به دنبال خواهد داشت بلکه مدیریت هزینه ها ست که هنر گرداندگان اقتصاد خانواده را آشکار می کند. خانواده ها نمی توانند هنگام مواجهه با کمبود بودجه شان یک متمم بودجه بیاورند و مشکل را حل کنند؛ بنابر این باید قادر باشند هزینه ها را مدیریت کنند.

برنامه ریزی کنید

برنامه ریزی اقتصادی خانواده ، اهداف کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت اقتصادی خانواده را مشخص می کند. اهداف باید قابلیت تحقق داشته باشند و در تعیین آن ها از خیال پردازی دوری شود.

انتخاب و توزیع مناسب

اعضای خانواده دوست دارند بهترین نوع غذا را مصرف کنند، زیباترین لباس ها را بپوشند، در بهترین نقطه شهر و در بهترین منزل زندگی کنند، به طور مکرر سفر بروند و ... ولی واقعیت این است که فقط درصد کمی از خانواده ها قادر به تامین همه این خواسته ها هستند. درآمد یک خانواده متوسط فقط می تواند تعداد محدودی از این خواسته ها را برآورده کند؛ از این رو خانواده باید از میان

خواسته های خود انتخاب به عمل آورد. چگونگی توزیع منابع در دسترس خانواده، بین اعضای آن نیز بسیار مهم است. واضح است اگر یکی از اعضای خانواده قسمت بیشتری از درآمد خانواده را به خود اختصاص دهد، سهم کمتری برای دیگری می ماند. پس بهتر است فهرستی از خواسته های افراد خانواده تهیه کنید. انتخاب های ممکن را بنویسید. انتخاب ها را آنقدر با هم عوض کنید که به بهترین انتخاب با توجه به درآمدها دست یابید.

پس انداز کنید

در هر خانواده ای باید « پس انداز » وجود داشته باشد بدون پس انداز، هیچ خانواده ای نخواهد توانست به کامیابی برسد. « پس انداز » تعدیل کننده هزینه ها، تضمین کننده آینده و نقطه اتکای خانواده است.

انجام مشاوره های اقتصادی

در برخی موارد خانواده ها در مدیریت اقتصادی خود از توان لازم برخوردار نیستند و یا این که با مسائل و مشکلاتی مواجه می شوند که حل آن به تنهایی از عهده آنان بر نمی آید. امروزه منابع و مراجع بسیاری با موضوع اقتصاد خانواده وجود دارد. از منابع بالقوه اطلاعات و مشاوره می توان به دوستان و آشنایان، اقوام، اعضای خانواده، همکاران شغلی و... اشاره کرد.

روحیه همکاری بین اعضای خانواده

تعامل مناسب اعضای خانواده و همچنین اولویت بندی نیازهای اقتصادی سبب تقویت و سلامت اقتصاد خانواده می شود. نباید این طرز تفکر بین اعضای خانواده به خصوص فرزندان ایجاد شود که تنها پدر یا مادر خانواده مسئول حل مشکلات اقتصادی هستند.

زنان و مدیریت اقتصاد خانواده

زنان در مدیریت و برنامه ریزی الگوهای مصرفی در خانواده نقش اصلی را دارند و در جوامع سنتی این نقش در مسیر قناعت در خانواده پررنگ تر بود. در قدیم «مصرف» صرفاً یک رفتار اقتصادی بیان می شد به گونه ای که افراد غنی به لحاظ درآمد بالا، از کالاهای بیشتری هم استفاده می کردند، حال آن که امروزه مصرف وسیله ای شده که افراد شخصیت خود را با آن به دیگران نشان می دهند؛ در واقع مصرف به یک رفتار اجتماعی تبدیل شده است. با توجه به جایگاهی که زن در خانواده به عنوان مادر و فردی که در انتقال ارزش های اخلاقی به نسل بعد موثر است، می تواند در اصلاح الگوی مصرف نقشی بسیار مهم داشته باشد. اگر در خانواده ای مصرف و استفاده از کالاهای مصرفی توسط مادر خانواده مدیریت نشود اقتصاد خانواده دچار مشکل می شود. همان طور

که نقش زن در جامعه سنتی در قناعت، بسیار چشمگیر بوده است، در جوامع مدرن هم در گرایش یا گرایش نداشتن افراد خانواده به مصرف گرایی بسیار موثر است.

در حد درآمد خود خرج کنید

در حد درآمد خود خرج کردن به معنی آن است که خانه، خودرو و سطح زندگی شما مناسب با درآمدها باشد. نباید بیش از یک سوم درآمد خود را به اجاره خانه اختصاص دهید. حدود یک دهم درآمد را برای مخارج خودرو و بنزین و بیمه آن در نظر بگیرید. بقیه را صرف صورت حساب ها و دیگر مخارج روزانه کنید. شاید این مطلب بدیهی به نظر برسد ولی اگر نگاهی به اطرافیان خود بیندازید افرادی را می بینید که با وجود درآمد کم و تنها برای داشتن یک موقعیت کاذب اجتماعی با اخذ وام و قرض، خودروهای گران قیمت سوار می شوند و در مناطق بالای شهر سکونت دارند و در مقابل از برخی نیازهای ضروری زندگی مانند تغذیه مناسب، آموزش، تفریح، سفر و... بی بهره اند.

شکرگزاری

شکر نعمت موجب ازدیاد روزی می شود. «از روزی پروردگارتان بخورید و شکر او را به جا آورید.»¹ و پروردگارتان اعلام عمومی کرده است که اگر شکر کنید، حتماً روزی شما را افزون خواهیم کرد و اگر ناسپاسی کنید قطعاً عذاب من سخت خواهد بود.»²

سحرخیزی و استغفار

بیداری سحر³ به ویژه در فاصله اذان صبح تا طلوع آفتاب، موجب افزایش روزی می شود. همچنین شود. همچنین استغفار از گناهان و ترک معاصی موجب افزایش رزق می شود. «كأَنَّا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ»⁴ آنان [پرهیزگاران و نیکوکاران] کمی از شب را می خوابیدند و در سحرگاهان استغفار می کردند.

1. لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَ شِمَالٍ كُلُّوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَ اشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُورٌ. سبأ 15
2. وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ. ابراهیم 7
3. سعدی می گوید:

دوش مرغی به صبح می نالید عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش
یکی از دوستان مخلص رامگر آواز من رسید بگوش
گفت باور نداشتم که تو رابانگ مرغی چنین کند مدهوش
گفتمش شرط آدمیت نیست، مرغ تسبیح گوی و من خاموش
4. ذاریات/17-18

و من اللیل فتهَجَّد به نافله لک عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا؛ و پاسی از شب را برای برپایی نافله شب (افزون بر دیگر واجبات، از خواب) برخیز؛ امید است که پروردگارت تو را به مقام محمود رساند.¹

رسول خدا می‌فرماید: همانا خدای تعالی صدای کسانی را که سحرگاهان استغفار می‌کنند دوست می‌دارد.²

خوش خلقی با خانواده

خدای متعال برای آنانی که با اهل خانواده خود خوش خلقی می‌کنند روزی فراوان قرار داده است. امام صادق (ع) فرمودند: «هر کسی که خوب گرداند نیکی اش را بر اهل خانواده اش، روزی اش افزوده می‌شود.»³

صدقه دادن و پرداخت وجوهات شرعی درآمد

یکی از بهترین راه‌ها برای افزایش روزی، صدقه دادن است. کلمه صدقه از «صدق» به معنای راستی است. آن چه که از روی صدق و راستی به نیازمندی داده می‌شود، صدقه نام گرفته است. مقدار و کمیت صدقه مهم نیست، بلکه انگیزه و کیفیت آن اهمیت دارد؛ بنابراین انسان‌های تنگدست نیز امکان و فرصت صدقه دادن و بهره‌گیری از آثار معنوی و الهی آن را دارند. به علاوه این که صدقه صرفاً جنبه مادی ندارد، بلکه فردی هم که یک مسلمان را آموزش بدهد و یا پای درددل فردی بنشیند در واقع صدقه داده است. حضرت علی (ع) فرمودند: «رزق و روزی را به وسیله صدقه دادن از آسمان پایین بکشید. (افزایش دهید)»⁴

توکل و رضا

توکل به معنای به وکالت و سرپرستی گرفتن خدای متعال در کارهای خود است. بدون تردید همه چیز از اوست و جز او هیچ قدرت و نفوذی در عالم نیست. هر چه هست اسباب مادی است که او آفریده و در طول اراده اش قرار دارد؛ بنابراین بدون توکل به خدا پیروزی و سعادت آدمی ممکن نیست و خیر و برکتی در زندگی نخواهد بود. البته نباید به بهانه توکل به خدا از کار و تلاش دست کشید.

1. اسراء، 79

2. میزان الحکمه: حدیث 14810

3. میزان الحکمه، ج 4، ص 117

4. میزان الحکمه، ج 5، ص 323

الگو قراردادان خانواده های موفق

در مدیریت اقتصادی خانواده باید برخی از خانواده های موفق را الگو قرار داد و الگو برداری کرد؛ چشم و هم چشمی در این گونه موارد خوب است. مثلاً خانواده ای که در حد متوسط درآمدی قرار دارد سعی می کند با توجه به دخلشان خرج کنند و حتی در امور مهمانی و مهمانداری رعایت حد اعتدال را می کنند و اهل افراط و تفریط نیستند. متأسفانه در این زمانه اسراف کردن نشانه شخصیت افراد شده است. که بسیار مخرب و آسیب زاست.

مدیریت اقتصاد خانواده هم مثل تمامی شاخه های علم اقتصاد نیاز به اطلاعات دارد تا به بهترین نحو تصمیم گیری کند پیش از تصمیم گیری در خصوص هر مطلبی باید از خودتان پرسید آیا هزینه های این کار از عهده من بر می آید؟ و یا اصلاً نیازی به انجام این کار و هزینه هایش هست؟ آنچه اقتصاد خانواده را منحصر به فرد می کند وجود ارتباطات درونی بین نقش های شغلی و خانوادگی است. با این وجود نباید فعالیت های اقتصاد خانواده را شوخی و سرگرمی دانست بلکه باید با جدیت و برنامه ریزی دقیق آنها را پیگیری کرد. این بدان معناست که تمام اعضای خانواده موظف اند از سیاست های اقتصادی خانواده در جهت پیشبرد اهداف آن تبعیت کنند. مدیریت اقتصادی خانواده در شرایط عادی باید بر اساس میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه ها تنظیم شود. همان طور که در خانواده، والدین باید مدیریت عاطفی، روانی و اجتماعی را اعمال کنند، در بحث هزینه کردن و ایجاد تعادل بین دخل و خرج نیز نیاز به مدیریت است.

خلاصه و نتیجه گیری

1. موفقیت اقتصاد خانواده نیازمند برنامه ریزی است بنا براین بدون برنامه ریزی هیچ اقدامی نکنید.
2. هنگام برخورد با مشکلات کوچک مالی از کنارشان نگذرید و برای حل آن با سایر اعضای خانواده و همچنین کسانی که در این زمینه موفق بوده اند مشورت کنید.
3. سطح آگاهی های اقتصادی خودتان را افزایش دهید و برای مطالعه مباحث کاربردی اقتصاد زمان بگذارید.
4. حس همکاری و مشارکت در فعالیت های اقتصادی خانواده را در بین اعضای خانواده بیشتر کنید.
5. خمس وزکات و وجوهات شرعی مربوط به درآمدهای خود را بپردازید.
6. فرزندان بخش مهمی از مخارج هر خانواده به حساب می آیند به آنها آموزش دهید. با الهام از گفتار امیرالمؤمنین علی (ع) مطلب خود را خاتمه می دهیم:

« کسی که اسیر حرص باشد، هر چه دارد کم به نظرش می‌رسد و هر چه به دست آورد، در مقابل آرزوها و خواهش‌های بسیارش ناچیز است؛ آن که قناعت پیشه کند، دایره آمال او محدود است و به هریک از خواسته‌های خود می‌رسد، گویی به نعمتی بزرگ دست یافته است، خدا را بر آن نعمت سپاس می‌گوید و با شادی خاصی سفره زندگی خویش را با آن رنگین می‌کند و به همان خشنود است. قناعت ثروتی است که هیچ‌گاه تمام نمی‌شود.

منابع و مأخذ:

- (1) قرآن کریم
- (2) میزان الحکمه
- (3) سفینه البحار، ماده رحم.
- (4) ابن سینا، دانش نامه علائی، ج 1، چاپ احمد خراسانی، تهران 1360 ش.
- (5) رضاییان، اصول مدیریت
- (6) Harper, Douglas (November 2001). "Online Etymology) Dictionary – Economy". Retrieved October 27, 200
- (7) <http://imamalicenter.se/fa/content>
- (8) <http://www.jamnews.ir>
- (9) <https://fa.wikipedia.org>
- (10) <http://wikifeqh.ir>

